

Pósa Lajos ébresztése*

Harsányi István (1908-2002)
(Czenthe Zoltán felvétele)

Pósa Lajos nagyon is megérdemli az ébresztést! Nem feladatomban most Pósa Lajos életének, irodalmi pályafutásának ismertetése, hanem arra szeretnék nyomatékosan rámutatni, hogy költői és gyermeklap-szerkesztői munkássága milyen nagy jelentőségű a magyar irodalmi élet, a tömegek költészetre kapatása és olvasásra nevelése szempontjából. Ezernyi gyermekvers, köztük legalább 40 remek és az általa negyedszázadon át mintaszerűen szerkesztett *Az Én Ujságom* meghatározóan szól bele gyermekeink, sőt akkori felnőtteink tömegeinek irodalmi ízlésre és fogékonyságra nevelésébe, vallásosságának, erkölcsiségének és hazafiségének táplálásába.

Hadd idézzem most irodalmi életünkben mindmáig páratlan népszerűségének néhány dokumentumát.

Szinnyei József, a *Magyar írók élete és munkái* című művében többek közt ezt írja Pósaról: Amikor 1889-ben, mint már országszerte ismert gyermekköltőt a Singer és Wolfner cég egy megindítandó gyermeklap, *Az Én Ujságom* szerkesztőjéül meghívta Budapestre, Szeged nehéz szívvel vett tőle búcsút. Aranytollal tisztelték meg, több száz gyermekolvasója arcképéből készített albumot nyújtottak át neki, s a szegedi intelligencia (értsd:

értelmiség) búcsúünnepet rendezett tiszteletére. Már Pesten dolgozott, amikor a gyorokménesi szőlőbirtokosok elhatározták, hogy évenként egy hordó kitűnő ménesi borral ajándékozzák meg neve napján kedvenc írójukat. Az első „tisztelet-adót” a millennium évében egy művészileg fargott hordóban adta át a küldöttség a Pósa-asztal tagjai számára. Ez az asztal hosszú éveken át volt afféle baráti, szerkesztőségi, íróavató, irodalmi közösség.

Pósa versei közül 400-nál többet zenésítettek meg, legtöbbjüket Dankó Pista, a híres szegedi nótaszerző, akinek a temetésén, Szegeden Pósa Lajos mondta a gyászbeszédet. Ezt a temetést Móra Ferenc le is írja. Íme néhány ezek közül a dalok közül, amelyek még ma is élő elemei dal-kincsünknek: *Szóke kislány, csitt, csitt csitt... Megkondult a kecskeméti öregtemplom nagyharangja... Még azt mondják, nincs Szegeden boszorkány... Csillog a szép karácsonyfa, az égből egy angyal hozta...* – amit valamennyien el fogunk énekelni karácsonykor, csak éppen nagyon kevesen fogják tudni azt, hogy ez Pósa verse.

A jelentős kortársak közül, akik behatóan és elismerően foglalkoztak Pósaival, ki kell emelnünk négy embert. Első nagy gyermekpszichológusunkat, Nagy Lászlót, Herczeg Ferencet, Móra Ferencet, és a sárospataki nagy nekrológíró professzort, Radácsi Györgyöt. Nézzük csak meg, miért tartották ők – méltán – igazi nagynak Pósa Lajost.

Nagy László, akinek két könyvét – az egyik a gyermekrajzokról szól, a másik pedig a gyermeki érdeklődésről – a külföld is nagy elismeréssel fogadta, és aki haláláig legjelentősebb művelője volt a magyar pszichopedagógiai szakirodalomnak és első számú magyar hirdetője a tehetségvédelem fontosságának, 1906-ban kilenc oldal terjedelmű, rendkívül alapos elemző tanulmányt írt a korában jelentős pedagógiai folyóiratban, a *Magyar Tanítóképzőben*, Pósa Lajos gyermekvers-költészete címen. Hadd idézzek most néhány részletet ebből a tanulmányból, hogy lássuk, kortársai, a jelentős kortársai hogyan értékelték őt:

„A gyermek e korban, miként a költő, egy elképzelt világban él. A gyermek képzeletének kicsiny szárnycsattanásai nem engedik, hogy a való élet keservei mellett sokáig megmaradjon, de arra indítják, hogy mindent, ami őt a külvilágban körülveszi, lelkének játszi foglalkoztatására felhasználjon... Megrendíthetetlen optimizmusa meg-aranyoz mindent, ami körülötte létezik... Ahol a gyermeki vidám zaj felzendül, ott eltűnnek a sötét fellegek s felragyog a napsugár. Óh, a boldogság boldogít.

Pósa a gyermeki életnek eme költői vonásait meglátta, s annak minden báját finom gyöngédséggel elénk varázsolta. Pósa azon a mezőn, amelyet Arany és Petőfi egy-egy pillanatra észrevett – de amely mellett költőink nagy része elsurrant –, tanyát ütött, magába szívta annak illatát, beleélte magát égi harmóniájába, mohón élvezte, amit e földi paradicsom nyújt, s meleg lelke megtermékenyülvén, az élet tiszta gyönyörűségeit, fennkölt igazságait leheletszerűen finom költeményekbe foglalta, s megszületett a költészetnek egy új faja: a gyermekköltészet. És ez a gyermekköltészet egyúttal családi költészet is, mert a gyermeki élet jelenségeit mindenkor a családi élet keretébe helyezi bele. Pósa verseiben a családi élet ezerféle vonzó, apró jelenetei elevenednek meg. Pósa költészete a családi élet felmagasztalása is, amelyből az embernek fennkölt érzelmei, legtisztább, legnemesebb érzelmei fakadnak. A gyermekről és a családról írt néhány költeménye tökéletes mestermű s örökbecsű gyöngye a magyar irodalomnak.”

Tovább idézem:

„Pósa Lajos költeményeivel rohamosan meghódította a gyermekvilágot. A pedagógiai gyermekköltészet satnya virágai rövid időn eltűntek a sötétségben, s a családi és iskolai élet egén csak egy csillag, a Pósa költészete ragyogott. Az ő versei, a gyűjteményes kiadványok, a gyermekújságok, a tankönyvek és olvasókönyvek révén eljutottak a palotákba és a kunyhókba. A gyermekek száz-ezrei szavalták és szavalják Pósa verseit. Ezer és ezer olyan gyermek szívja magába Pósa versmü-

vészetének szellemét, akik azelőtt talán soha verset nem hallottak, más gyermekek pedig külföldi zamatú vagy egyáltalán nem nekik való verselményeken nőttek fel. A gyermekek a Pósa versein megtanulják s megszeretik a versművészetet élvezni, lelkük művészi szellemet, formát vesz magába, s előkészülnek a magasabb nemes kultúra befogadására. Alig van költője Magyarországnak, akinek nagyobb hatása lenne a nemzedék művelődésére, mint Pósnak. (...)

Pósa a gyermekéletnek minden apró-cseprő eseménye iránt érdeklődik, nincsen olyan húrja a gyermek érzelmvilágának, amely az ő finom lelkében rokonhangot ne pendítene meg. (...)

Nagy László (1857–1951),
a magyar gyermektanulmányi intézmények megalapítója.

Fölületes bírálók mondogatják, hogy Pósa versei tele vannak cicomával, és az ő csilingelő mondásai csak a fülnek szólnak s nem az értelemnek. A zenei elem túlságos alkalmazásában is Pósnak

kell igazat adnunk. Gyermeklélektani igazság, hogy a gyermek a versben elsősorban a zenét keresi. A gyermek az ütem, a hangzatos rímek és a jól csengő szavak kedvéért tanulja meg a verset, s a zenei elemek különös hangsúlyozásával is mondja fel őket. A gyermek lelkében a költészet és zene még nem elkülönült, hanem nagyon is összetartozó tényezők. Akik tehát a zenei elem gazdagságát a gyermekversekből számúzni akarják, ismét csupán a felnőtt ember lelkének álláspontjára helyezkednek.”

Érdekes, hogy később Kosztolányi is azt mondja, hogy aki felnőtt mértékkel méri a Pósa verseit, persze nem tartja értéknek. De ez a legnagyobb baj. Hát a gyermek szemén keresztül kell nézni, és Nagy László pontosan arra mutatott rá, hogy mennyire a gyermeknek szólók voltak ezek a versek. Nincs rá lehetőség, hogy tovább idézzek Nagy László hiteles tartalmú tanulmányából.

A lehető legmagasabb művészi fokon találjuk meg Pósa verseiben mindazokat a formai és tartalmi elemeket, amelyek mai gyermekvers-költészetünk legjobb termését is jellemzik. Elsősorban Weöres Sándor gyermekverseire – *Bóbita* – gondolok itt. Mozcás, akció, zenei hangzás, ritmus, rím, alliteráció, ismétlések, variációs ismétlések, mennyi nélkülözhetetlen formai kellékei a gyermekversnek. És hadd mondjam meg: meggyőződésem az, hogy Pósa nélkül nincs Weöres Sándor. Tartalmi szempontból különösen a gazdag érzelmi töltést, az idealizmust, az optimizmust, a derűt, harmóniát, a természet-, a család- és hazaszeretetet, az erkölcsi jóságot értékelhetjük a gyermekekkel együtt igen gazdag változatban Pósa gyermekverseiben.

Nagy László remeklésnek tartja az ismert népmesék verses feldolgozását: *A kis gömböc*, *Kaczor király* stb., stb., vége-hossza nincs a felsorolásnak. A rövidebb, tréfás mesék közül külön kiemeli a következőket: *Lagzi a konyhában*, *Fel is út, le is út*, *A kis prücsök*, *Csalimese*. Én ezeket annak idején az ő újságjában: *Az Én Újságomban* olvastam.

Nagy László így fejezi be tanulmányát:

„Nekünk, tanítóknak komolyan kell érdeklődnünk Pósa költészete iránt, mert e költészet a leggazdagabb és legértékesebb segédeszköze a magyar tanító nevelőmunkájának.”

S ha ehhez hozzátesszük még, hogy gyermekversei egy pozitív, fejlett, kongruens [megfelelő] erkölcsi világot tárnak fel az igazság győzelmével, akkor azt kell mondanunk, hogy ma is nagyon-nagyon idő-szerű a Pósa ébresztgetése.

Most lássuk azt a bevezetést, amelyet Herczeg Ferenc Pósa 1914-ben megjelent, jubileumi gyermekverskötete elé írt:

„Az olvasók közül a kicsinyeknek nincs szükségük külön előszóra és ajánlásra, mert hiszen ők jobban ismerik Pósat, mint ismerhetjük mi. Ők ismerik, megértik és szívéből szeretik a költőt, aki jobban tud beszélni az ő nyelvükön, mint tudott előtte bárki más.

A nagyok közül azok méltatják és tisztelik leginkább, akiknek megadatott a tehetség, hogy a gyermek szemével lássanak és a gyermek szívével érezzenek. Elsősorban a tanítók és a szülők.

Pósa, mint gyermekköltő úttörő volt Magyarországon. A legelső és a legnagyobbik. Letért az addig járt utakról, visszament minden költészet ősi forrásához, a népdalhoz, s olyan új és mégis édesen ismerős hangon dalolt a magyar gyermeknek, hogy annak egyszerre megnyílt a szíve.

A mostani kötettel a magyar gyermekversek javát adjuk át az olvasónak, van a versek közt olyan (például a Hintóka, ringóka című gyönyörű dal) – mondja –, amelynek ritmusában valami ősi és titokzatosan bájos muzsika lüktet. Mintha maga az anyatermészet dúdolna a lengő hintán ujjongó gyermeke fülébe.” Íme...

Móra Ferenc, akit fiatal újságíróként Dankó Pista temetésén fedezett fel a gyermekirodalom számára Pósa, s aki élete végéig hűséges szerzőtársa volt, *A költő* című írásában maradandó emléket állított Pósnak:

„Sohase tudtam eljutni a szülőfalujába, Radnót-ra, de látatlanul is megesküszöm rá, hogy az valami itt felejtett darabja lehetett a Paradicsomnak,

legalább addig, amíg Pósa Lajos hazajárt bele. A többi világot az angyalaival együtt teremtette az Úristen, de a Balog völgyét a maga kezével szabta ki jókedvében, édes délutáni álmom után. Maga gömbölyíthette vadszekfűs halmait, szépasszony tenyerű virággal teleszótt lankáit, maga szegte be nefelejccsel az ér ezüst pántlikáját, és Pósaék kertjének galagonyabokraira ő parancsolta ki a leg-szebb szavú pinyókákat.

Majd így folytatja:

„Én most onnan jövök, Pósa szülőházából, Hontból, Gömörből, Nógrádból, a Garam és Ipoly mellől: apró magyarok Pósa verseket mondtak nekem, az idősebbek pedig azt kérdezték tőlem, hogy hol van Pósa Lajosnak a szobra?” [Radnóton van szobra és Budapesten, akkor még nem volt sehol – *H. I.*]

Azt mondta Móra, hogy:

„... ha valaki költő szobrot érdemelt volna attól a kortól, amelyik nemzeti renaissance-nak nevezi magát, Pósa Lajos akkora szobrot érdemelne, mint a Gellért-hegy. De szobor nincs akkora se, mint egy papírnehezék, s Pósa özvegyének nincs egyéb ingatlana a kerek világon, mint a költő sírja. Jól is van ez így. Mert míg az özvegy odajár kisírni a szíve hét fájdalmát, addig zöld marad rajta a borostyán. De aztán még a fülemülék se fognak rá-találni a beomlott sírra, amelyben a legfőbb szívű költő porlad, akinek bohókás rímeivel kacagni, könnyen kihulló és könnyen száradó könnyeivel sírni és puha ágyukban az Isten elé térdelni időlen időkéig fognak még a magyar gyerekek.”

Lássuk most azt a nekrológot, amelyet a nála három évvel idősebb pataki öregdiák, Radácsi György írt róla halála évében, 1914-ben: ő is szuperlatívuszokban méltatja a költőt, a színvonalas gyermekvers-költészet megteremtőjét és kifogyhatatlan leleményű művelőjét. Íme, néhány sor írásából:

„A milliányi magyar gyermek Pósa bácsijának nem árthat a halál. (...) A radnóti Pósa Lajos, a rimaszombati és a sárospataki diák új időszakot nyitott a magyar gyermekköltészet történetében.

Az ólomlábú, szárnytalan gyermekköltészetbe belelehelte a gyermek egész szívét-lelkét, mosolygó, szertelen vágyait, álmait, mesés reménykedését. Belé az egész gyermeket, a családot, mint a gyermekek imádó seregét és a hazát, a magyar hazát, ennek forró szerelmét, imádatát, s mindezt annyi közvetlenséggel, amennyivel magyar költő ő előtte a gyermekvilágot meg nem szólaltatta soha. A kakukkfüves pázsiton, a búzavirágos mezőn, a madárdaltól zengő csalogányokban, a szántóvető, arató fiúk és leányok ajkáról tanulta ő a népit, a gyermeket, s úgy megtanulta, hogy magával vonta, magához ölelte, szívárványszínű szalagokkal magához kötötte azokat, akikről Jézus hirdette: „Bocsássátok hozzám a gyermekeket, mert az ilyeneké az Isten országa.” Mi, akik még régi, nehézkes formájú verseken nevelődtünk, s a zsolttárok szögletes formái között botorkáltunk, mi érezzük s tudjuk azt, hogy mit hozott a Pósa költészete a magyar ifjúságnak, a magyar családoknak, a magyar iskoláknak! Csemegét: erdei mézet, mezei illatot, füvek, fák, állatok, emberek szerelmét, minden más szeretet felett. A gyermekirodalom 30-40 évvel ezelőtt és ma: ég és föld különbség, s ebben a különbségben ott mosolyog felénk a Pósa bácsi lelke, Istentől áldott lelke.”

Szép megemlékezését így fejezi be Radácsi György:

„Úgy temették el, mint a nemzet egyik napszámosát: millió gyermek könnye, sóhaja, szívbeli áldása kísérte sírjába, s lelke visszajár a karácsonyi örömnépeken, a gyermekszobák meseszülő levegőjében, a népiskolai vizsgálatok szavalaiban, az ártatlan lelkek szűzies örvendezéseiben, fülbemászó, égbeszálló imádságaiban, s míg lesz magyar család és magyar gyermek – a Pósa bácsi neve feledhetetlen marad.”

Hát, nem így történt... Pósa neve, szellemi hagyatékával együtt mintegy 40 éven át feledett név, életműve porlepte könyvtárpalc-töltelék volt. Azé a Pósaé, akit – talán nagyon kevesen tudják ezt – kortárs tisztelői többen Nobel-díjra is javasoltak, éppen úgy, mint Herczeg Ferencet. Ha van is eb-

ben némi túlzás, magam is, aki gyermekkoromban mohó olvasója voltam lapjának, s aki később meglehetősen sokat foglalkoztam gyermekirodalommal, hiszem és vallom mindazt a jót, elismerést, amit Szinnyei, Nagy László, Herczeg Ferenc és Móra Ferenc, valamint Radácsi nagyapám írtak, mondtak róla.

S akkor még nem esett szó gazdag, ízig-vérig magyar nyelvről, s arról, hogy milyen bámulnivalóan nagy volt, mint a hazai gyermeksjajtó igazi megalapítója, mindeztidáig legjobb gyermekújságunk, *Az Én Újságom* szerkesztője. Maga köré tudta gyűjteni kora legkitűnőbb íróit, akik közül többet ő nevelt ifjúsági íróvá, beleértve Móra Ferencet (*Kincskereső kisködmön*, *Csili-Csali Csalavári Csilavér*, mind az ő lapjában jelent meg), Sebők Zsigmondot (*Dörmögő Dömötör¹* és *Bogarak háborúja*). Lőrinczy György, Gaál Mózes, Bársony István, Lampérth Géza, Krúdy Gyula, Bródy Sándor és még annyian mások az ő lapjában és asztala mellett éltek lüktető irodalmi életet, s lettek rangos ifjúsági írókká.

Döbbenetesen nagy koncepciójú gyermekújság-szerkesztő volt. Lapja rovatai, amelyek kiállták évtizedek kemény próbáit, önmagukért beszélnek. Elbeszélések, mesék, mondák, színdarabok és leírások, versek és verses mesék, ismeretterjesztő közlemények és vegyesek, játékok, arany kalászkok, közmondások, nagyapó tréfái, egy kis fejtörő, a szerkesztő bácsi postája. Magamról tudom, milyen élmény volt a gyermekolvasóknak, ha a valamennyi számban közölt rejtvényfejtők hosszú-hosszú névsorában rátaláltak a saját nevükre. *Az Én Újságom* szinte az egész akkori magyar gyermekereget megmozgatta, s ugyan ki ne hallotta volna Bóka László szájából, vagy olvashatta volna tollából a Dörmögő Dömötör dicséretét. Mennyi mindent tanulhatnának tőle mai gyermeklap-szerkesztőink, gyermekirodalom-gondozóink. Lássunk még néhány jellemző adatot Pósa utóéletéről! Szerb Antal 1930-ban megjelent remek irodalomtörténete nevét sem említi. S bár Horváth János *A magyar versek könyvében*, 1937-ben két ver-

Radácsi György (1846-1928) Győző Pál festménye

sét közli (a *Vásárhelyi sétatéren* és a *Szőke kislány...*), az 1942-es Móricz-féle *Magvető*ben ismét nem található tőle vers, s a jó szemű Kovács Máté 1944-ben megjelent *Szép magyar versek* című gyűjteményében sem szerepel Az aprószentek világa c. gyermekvers-csokorban.

S hadd mondjam most el fájdalmas önkritikaként: az én *Útravaló* című gyűjteményemben sincs 1947-ben egyetlen Pósa-vers sem. Utólag ezt csak azzal tudom megmagyarázni, hogy azokban az időkben hasonló átok sújtotta a Pósa-verseket, mint az előbbi időszakban annyira népszerű magyar nótákat, közöttük a Pósa-Dankó-nótákat is.

Egy antológia-szerkesztő költőnek, Csanádi Imrének kellett eljőnie, hogy feloldódják a hallgatólagos, de nagyon hatásos zárlat (mai szóval szilenci-um). Az ő 1959-ben megjelent *Századvégi költők* c. gyűjteményében² már tíz Pósa-vers szerepel. Az

Icinke-picinke (Iciri-piciri: Móricz), *A kis növendék*, az *Ábéce* három darabja, *Ősz felé*, *Mese, mese...*, *Jó reggelt*, *Csutak Matyi sípja* és a *Nyúlháj, daruháj...* csalimese.

Irodalomtörténet-írásunkban pedig egészen 1983-ig kellett várnunk Nemeskürty Istvánra, aki remek könyvében³ 14 sort szentel Pósanak (!), vagyis éppen kétszer annyit, mint Benedek Eleknek.

Most már nincs is más hátra, mint az, hogy rokonszenvvel és odafigyeléssel, empátiával hallgassunk meg néhány Pósa-verset.

Köszönöm a figyelmüket.

(Gömörország, 2002, ősz**)

A szerkesztő (KMJ) jegyzetei:

** Harsányi István a Sárospataki Öregdiákok Budapesti Köre 103. klubestjén, 1983. december 16.-án elhangzott előadásának szövegét dr. Czenthe Zoltán közölte egykori tanára nekrológiájában. A hangfelvételtől történt lejegyzés első közlésben figyelmen kívül hagyott kisebb pontatlanságait javítottuk.

¹ Valójában *Mackó úr. Dörmögő Dömötör* kalandjait 1909-től írta Sebők Zsigmond, már a *Jó Pajtás* című gyermeklapban.

² Végh György gyűjtése, aki a kötet szerzőit is bemutatta; Pósról egy jó szava sem volt. Csanádi Imre a kiadvány utószavában becsületesen megírta, hogy Móricz Zsigmond *Iciri-picirije* valósággal a Pósa-féle *Icinke-picinke* plagizálása.

³ *Diák, írj magyar éneket!* [Gondolat, 1983. 648.] Harsányi István figyelmét elkerülhették szerző Pósa Lajost hamis színben feltüntető sorai [uo. 828-829.]. vö. KMJ: *Pósa Lajos a kisdidnevelés szolgálatában*, vm. 7. sz. jegyzete → → → www.posalajos.com [Pósa irodalom]

* In. *Albumlapok Pósa Lajosnak* (168-173. p.) SikerX, Bp., 2014